

KULLANKIMALLUSTA SOTAJOELLA

Historiaa

Ensimmäisiä dokumentoituja kultahavaintoja on Pohjolasta vuodelta 1539 Finnmarkin alueelta. Mitä aluetta kirjoituksessa on tarkoitettu, ei sana Finnmark paljasta. Finnmark on tarkoittanut aikanaan Norjan, Ruotsin ja Suomen Lappia. Varmasti yksittäisiä kirjaamattomia löytöjä on Lapin alueelta tehty kautta vuosisatojen. Kulta jalona metallina on säilynyt kirkkaana maaperässä ja vesi ja jää ovat paljastaneet hippuja esiin. Historiasta tiedetään, että Etelä-Amerikan intiaaniheimot keräsivät kultaa maastosta. Kultaiset naamiot yms. joita oli helppo työstää pehmeästä venyvistä metallista, olivat yleisiä erilaisissa rituaaleissa. Joten siellä sitä on ollut runsaasti maastossa. Kultaa himoitsivat myöhemmin tulleet valloittajat. Myös Australiasta on runsaasti löytöjä maastosta. Löydöt eivät aina liity nykyisiin vesistöihin. Kultaa on löydetty aavikoiltakin. Härkäselässä, joka on korkein kohta matkalla Sotajoelle, on kultaa löydetty sammaleen alta maan pinnalta. Vesi liittyy kullan erottamiseen sorasta.

Kulta on vettä 19 kertaa raskaampaa ja on vajonneena maaperään, Varsinainen kullankaivuu on Suomessa käynnistynyt 1800 – luvun loppupuolella. Kultaryntäys alkoi ”lännenmalliin” 1870 ja suuntautui Ivalon joelle, josta oli tehty löytöjä. Arviolta viitisensataa miestä matkasi veneillä ja jalan tietömässä erämaassa rikkauksien toivossa. Useilla oli varsin heppoiset varusteet. Pesuvati saattoi toimia vaskoolina ja siinä keitettiin tai paistettiin ruoka ja pestiin mitä milloinkin. Ivalonjoen varrelle syntyi yhteisö. Valtion rakennutti paikalle viranomaisia varten rakennuksen, joka nykyään tunnetaan Kultalana.

En lähde laajemmin avaamaan Lapin kultahistoriaa, koska aiheesta löytyy asiantuntijoiden tekemiä kirjoja ja kirjoituksia netistä. Lapin Kullankaivajien Liitto (LKL) vaalii kullankaivuun perinteitä ja opastaa nykypäivän toimissa, sekä pyrkii valvomaan kaivajien etuja. Se järjestää myös huuhtontakisoja ym. Liittoon voi kuka hyvänsä liittyä ja saada lehden muodossa tietoja ja historian kuvauksia aiheesta (LKL löytyy netistä). Kirjoja myyvät paikalliset yritykset ja kullanhuuhtontavälineitä tarjoavat nettikaupat. Liitolla on alueita, joissa jäsenet saavat vapaasti kaivaa kultaa.

Alkuun kultaa etsivät muutamat yhtiöt tavallisten kaivajien ohella. Yhtiöistä Lapin Kulta tunnetaan nykyisin kaivuujuoman merkinä. Yhtiöiden jäljiltä on kaivantoja mm. Savottakahvilan (Laanila) läheltä lähtevän tien ja polun (ladun) varrella on Prospectorin kaivos, jonka Metsähallitus on suojellut ja siellä voi käväistä kuuntelemassa kaivosääniä. Samoin Sotajoelle johtavan Kutturantien varrella olevan Kultareitin alkupäästä löytyy kaivantoja. Yhtiöitä ei enää varsinaisesti toimi huuhtonnassa, vaan uudet yhtiöt ovat keskittyneet kalliosta erotettavan kullan louhintaan. Suomessa on muutamia merkittäviä kultakaivoksia. Vanhat yhtiöt ovat pääosin menneet konkurssiin.

Aikanaan kaivajilla ei ollut käytössä vesipumppuja eikä lapiota kummempaa välineistöä. Pelkällä vaskoolilla huuhtominen ei lyönyt leiville, joten alkujaan paikan päällä veistettiin rännit puusta. Myöhemmin ne tehtiin laudasta. Kaivuu keskittyi jokien ja purojen äärelle, josta vesi johdettiin ränniin.

Kun Ivalonjoen kulta ehtyi, siirtyi etsintä sen sivujoille, toisen maailmansodan jälkeen myös Lemmenjoelle. Lemmenjoella, pääasiassa sen sivuhaaroilta, ovat konekaivajat löytäneet kannattavasti kultaa. Valitettavasti koneellinen kaivuu on alueelta päättymässä, ja merkittävä osa perinnettä on katoamassa sekä työpaikat.

Ivalonjoen suunnalla kaivuu siirtyi Palsinojalle, joillekin puroille ja Laanilan alueelle sekä Sotajoelle. Myös Tankavaarasta tuli merkittävä keskittymä, oikeastaan kaivoskylä. Mainittakoon nykyhetken Palsin kaivajista Souvarit. Heidän musiikista löytyy useita kullankaivuuseen liittyviä aiheita. Siitä, missä Kullervo Linna vietti Kultaisen Nuoruutensa kaivauksilla, minulla ei ole tietoa. Kappale kuvaa siis kullan huuhtontaa, eikä ihanaa nuoruutta, kuten moni ajattelee.

Liitän nyt itseni tähän Sotajoen tarinaan.

En kuulunut noiden ensimmäisten joukkoon (onneksi), jotka samoilivat Sotajoella kullankimallus silmissään. Olin kuullut ja lukenut juttuja jokien varsilla istuvista vaskoolia sylissä pitävistä parrakkaista miehistä.

Varsinaista faktaa kuulin, työskennellessäni turvallisuusalalla, kun sain työoveriksi ilmavoimista eläkkeelle jääneen henkilön, joka kertoi joka kesäisistä reissuistaan Lapissa oikeaa kultavaltauksen paikkaa etsien. Hän tutki kartoista jääkauden liikesuunnat ja maalajit ym. tärkeät asiat ennakkoon.

Aihe unohtui, koska olen lapsesta lähtien liikkunut merellä erikokoisilla veneillä. Ja olen ollut vannoutunut meri-ihminen. Kuljetin viimeksi yli kymmen metrisellä aluksella myös asiakkaita. Vähitellen kypsyi kuitenkin ajatus siirtyä "maakravuksi". Lapin karu maisema muistuttaa ulkosaariston maisemia. Se helpotti sopeutumista.

Ostin noin kymmenen vuotta sitten ensimmäisen asuntoauton. Minulla oli ollut asuntovaunu joitakin vuosia, mutta se ei oikein tuntunut omalta jutulta. Kaupantekohetkellä tuli puheeksi, että myyjällä (Hymer Center Espoo) on valtaus Lapissa, jolla valtauksella yrityksen sen asiakkaat voivat vapaasti kaivaa kultaa. Sain käteeni kopion valtauskirjasta ja ajo-ohjeet.

Täällähän pitää käydä, kun paikalla on kuulemma tarvittavat välineet. Sisälläni syttyi ajatus äkkirikastumisesta suurien hippujen toivossa.

Liitin ensimmäisen asuntoauton Lapin matkaan käynnin Sotajoen valtauksella. Untuvikkona lapioin talon vaskooliin täyteen soraa ja istuuduin paikalle tehdyn lasten hiekkalaatikkoa muistuttavan, mutta vedellä täytetyn kehikon laidalle ja aloitin huuhtonnan. Kun pohjalla oli vain puolen sentin hiekkakerros eikä sokeripalan kokoisista kultahipuista ollut tietoaakaan, nakkasin hiekan mäkeen! En löytänyt mitään. Poistuin niin kuin useimmat kultaryntäyksen miehet ilman saalista entistä köyhempänä.

Olin saman vuoden syksynä venekerhon yövahtina yhtä aikaa miehen kanssa, jolla oli mökki kulta-alueella. Hän opasti, että minun pitää rakentaa ränni ja siitä ottaa kumimatoista hiekka vaskooliin ja sitten huuhtoa huolellisesti ihan hienoimpaan hiekkaan saakka, koska kulta on alueella yleensä hyvin hienojakoista lähes pölyä. Myös veden virtauskulmaan sain opastusta.

Lähdin seuraavana vuonna lomalle puisten rännien ja oman vaskoolin kanssa uudelleen Sotajoelle. Leikkasin rännin matot auton kumimatosta. (Ei sovellu kuin juorumatoksi.) Nyt valistunut lukija ihmettelee, mikä on juorumatto? Kullankaivuun yksi perussääntö on, että kultaa kannattaa kaivaa vain sieltä, missä sitä on. Juorumatto on rännin alkupäässä oleva matto, johon jää jonkin verran kultaa, jos sitä on. Eli siitä näkee kannattaako ko. kohdasta kaivaa. Kulta ei ole tasaisesti joka paikassa, vaan se esiintyy vyöhykkeinä maastossa.

Aluksi minulla ei ollut aggregaattia eikä pumppua. Hain joesta vettä ämpäreillä ja kaadoin hitaasti sitä rännissä olevan soran päälle. Rännin päässä oli astia, johon sekä sora että vesi menivät. Näin saatoin hyödyntää osan vedestä uudelleen. Nyt kultaa alkoi löytyä pieniä määriä. Miten paljon kultaa meni ohi huonojen varusteiden vuoksi, on turha pohtia. Kullankaivuussa mottoni on: mitä en ole nähnyt en osaa kaivata.

Vähitellen kullanhimo vain kasvoi. Kun tutustuin valtauksella Intiaaniin (Raine) ja sain häneltä hyviä neuvoja, teetätin metallirännin ja hankin uppopumput. Varsinaiset kaivajat käyttävät moottorikäyttöisiä pumppuja ja ammattimiehet palopumppuja. Uppopumput vaativat aggregaatin, jolla samalla latasin autoa. Näin vähitellen kokeneemmilta oppien ja omia kokemuksia hyödyntäen opin kaivuun salat.

Olen viettänyt Golden Kampissa (Hymer Centerin valtaus) useampia kesiä ja saanut tutustua Golden Kampin ja ympäristön hienoihin kaivajiin, joilta olen saanut apua mm. aggregaattiongelmista yms. Olemme istuneet tulilla lettuja paistaen päivän kokemuksista ajatuksia vaihtaen. Myös valtauksella oleva Klubin pystyttämä sauna on tuonut oman nautintonsa minulle.

Olen kaivanut alueelta muutamia kymmeniä grammoja kultaa, sekä löytänyt muutamia isoja korukiviä (puolijalokiviä) granaatteja. Olen hiotuttanut ulkomailla muutamia, joista yksi on meidän emännän sormuksessa ja yksi riippuu kaulassani yhdessä alueelta löytyneen hipun kanssa. Olen myynyt pienen määrän kultaa, jolloin on selvinnyt, että kultapitoisuus on 95 %. Loppu on pääosin hopeaa.

Sotajoki nyt

Sotajoen uoma ei ole kohonnut aivan samalle tasolle, kuin muut Lapin kultamaat. Mainittakoon, että aikanaan joen virtausta muutettiin saksalaisten jättämällä sotaräjähteillä.

Joen varrella on kuutisen kaivinkonetta. Tieto on arvio ja perustuu hiihtoretkeemme Pirjon kanssa parin vuoden takaa. Aikanaan joella on imuroitu myös kultaa. Tätä en ole havainnut viimevuosina. Joitakin isoja hippuja joelta on löytynyt. Vähän yli 50g hippu löytyi muutama vuosi sitten Golden Kampista alajuoksun suuntaan noin 2km. Alajuoksulta noin 10 km päästä löytyy ”muistomerkki” yhdestä isojen hippujen luetteloon yltäneen löytöpaikasta (”Unna” 192 g). Joella kaivavat sekä Palsilla ja sivupuroilla kaivavat tapaavat Kultakioskilla (1,5 km ennen Golden Kampia) ja vaihtavat kuulumisia. Mainittakoon, että kioskilla saa kaivuuvälineitä, ruokaa, kahvia ja voi täydentää varastoja pienestä puodista. Kioskin yhteislauullat tuovat vaihtelua pitkään alueella viipyville. On pakko mainita, että Palsilla konekaivaja ovat löytäneet myös platinaa, jota hän esitteli kioskilla.

Golden Kamp

Olen haastatellut alueella ennen koneella kaivanutta henkilöä. Hän kertoi, että aikanaan ulkomainen yritys olisi tehnyt koeporauksia löytääkseen timantteja. Ajatus ei ole ihan tuulesta temmattu, sillä lähitöllä on ollut aikanaan tulivuori. Olen löytänyt kaivannosta noin 120 cm syvyydeltä 20 cm kerroksen mustaa kivilajia vyöhykkeenä. Hän kertoi myös löytäneensä alueen sillanpuoleisesta päästä sinisiä jalokiviä. Kultaa ei ollut löytynyt konekaivuuseen riittävää määrää, siellä mistä hän oli kokeillut.

Klubilaiset Immosen ja Lehtosen Heikit olivat alullepanijat, kun Hymer Center vuokrasi Metsähallitukselta tämän alueen. Hymer Club on järjestänyt perinteisesti syyskuussa ruskaretken valtaukselle Hymer Ceterin vieraaksi, jolloin nekin, jotka ovat ostaneet Hymerinsä muualta, ovat voineet kokeilla huuhtontaa. Tapaamisessa on ollut isäntien tarjoama soppa ja usein ohjelmaa. Paikalla on saunottu ja vietetty iltanuotiolla aikaa. Kullan lisäksi alue tarjoaa hyvät marja- ja sienimaastot, ja se tarjoaa luonnon rauhasta nauttiville nautinnon. Pirjo on poiminut parhaimpina kesinä 70 litraa mustikkaa ja lisäksi muita marjoja. Alueelta löytyy puolukkaa, lakkaa, juolukkaa ja runsaasti terveellistä variksenmarjaa. Näillä voi rikastua ehkä kultaakin paremmin. Viime syksynä, kun kaadimme skootterilla ja Pirjolta meni polvi sijoiltaan sekä ristikiteet katkesivat, niin hänen suurin huolensa oli Töölön leikkauspöydällä metsään jääneet mustikat! Että se siitä kullan etsinnästä, joka jäi kesken. Ensikaudella nähdään.

Muistathan, että alueella noudatetaan Metsähallituksen määräyksiä. Puita ei maastosta voi ottaa ilman maastopuulupaa. (Saa Saariselältä Siulasta, josta myös saa kalastuslupia.) Kannattaa tuoda omat puut mukana. Jätteitä varten on piste joen toisella puolella parkkialueella. Nuotiossa ei pala täälläkään tölkit tai foliot. Joen toiselta puolen löytyy myös raikas lähde, josta saa ruokaveden.

Kalevi Hilli

Hippuja ja hienojakoista kultaa sekä granaatteja

Kaivajia Golden Kampissa

Metalliränni

Kultaa vaskoolissa

"Unnan" löytöpaikka

Tankavaarasta löytyy Kultamuseo, leirialue ja ravintola

Hiottu Sotajoen punainen granaatti